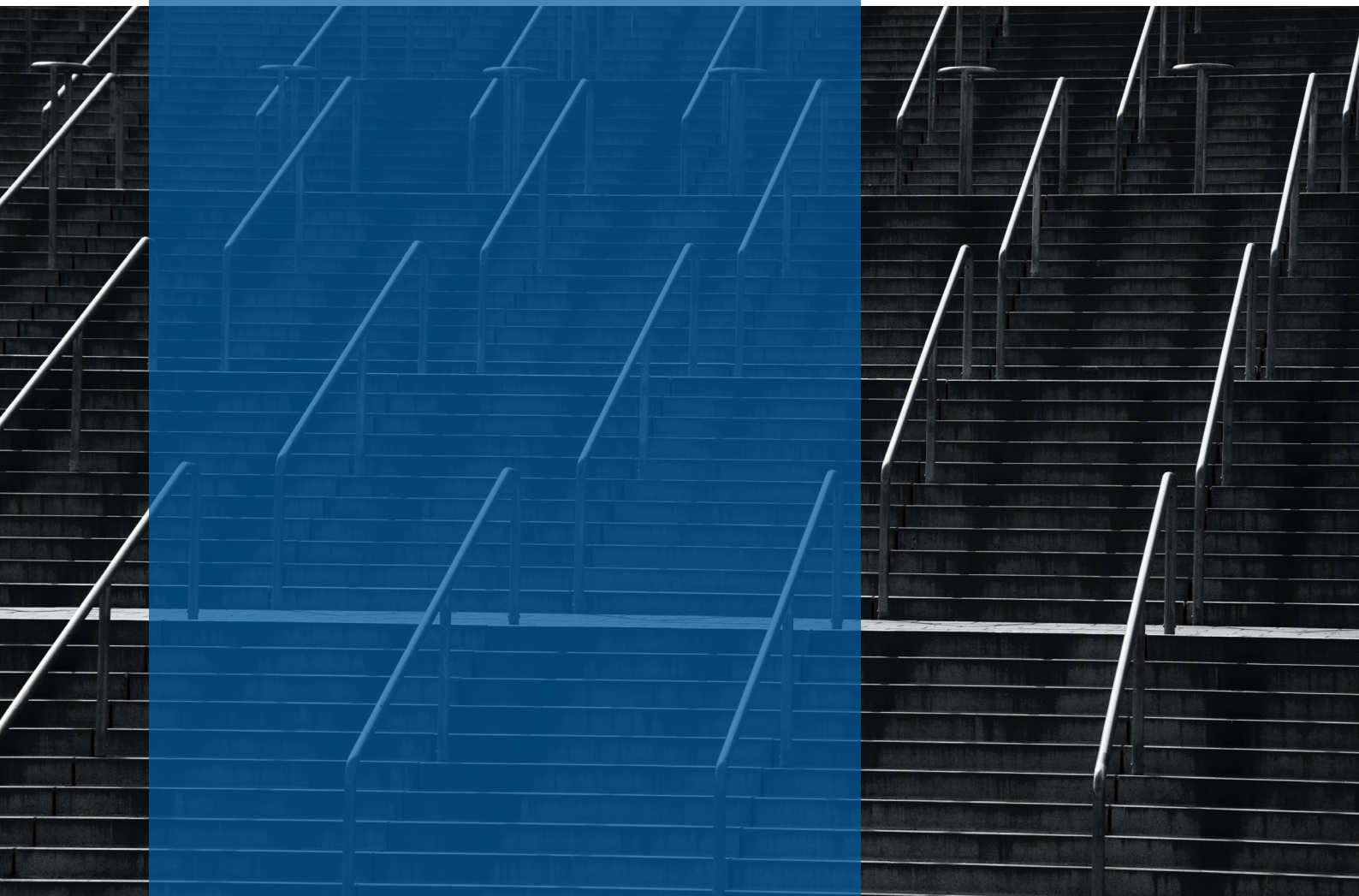

Рекомендації для муніципалітетів та шкіл

щодо інтеграції українських
дітей у навчальний процес:
методологічне видання

ISBN 978-609-436-068-8

© Vilniaus kolegija

Iceland
Liechtenstein
Norway grants

**Рекомендації для муніципалітетів
та шкіл щодо інтеграції українських дітей у навчальний
процес: методологічне видання**

Упорядковано
Ірина Браницька

Консультанти
Дікла Оз, Юлія Кромченко, Арік Мандельбаум

Редактор
Ірина Шатунова

Дизайнер макетів
Deimantė Bulo

Вільнюс, 2023

Зміст

Передумови	4
Вступ	5
Розділ 1. Чекаємо на дітей	8
1.1. Знайомство з батьками й дитиною	8
1.2. Готуємось до приходу дитини	8
Розділ 2. Дитина в школі	10
2.1. Контакт з учителем, роль дорослого	10
2.2. Безпечний простір та ігри	10
2.3. Ставимо цілі, пишемо план	12
Розділ 3. Запитання від учителів	16
3.1. Сенси	16
3.2. Мотивація	18
3.3. Мова	21
Розділ 4. Інші питання	24
4.1. Оцінювання дітей	24
4.2. Комунікація з батьками	24
4.3. Правила в класі, як їх упроваджувати	26
4.4. Принципи демократії в школі	27
4.5. Різний рівень знань і різні програми	28
Розділ 5. Важливе та вправи	30
5.1. Як піклуватися про себе та свій час	30
5.2. Визнання своєї цінності	31
5.3. Розвиток навички чути	31
5.4. Простір для обговорення спільного	32

Передумови

На початку повномасштабної війни в Україні до Литви приїхали тисячі українців, яким потрібно було облаштуватись у новій безпечній країні. Ми вдячні кожному литовцю за допомогу, якої отримали багато. Окрім побутових питань, важливо було забезпечити українським дітям якісний рівень освіти, що відповідає європейським стандартам. Українські діти пішли в литовські й не лише литовські школи й одразу стикнулись із питанням мови. Викладання переважно відбувалось литовською, якої діти не знали. Місцеві вчителі робили неможливе: готували матеріал двома мовами — литовською й російською, намагалися знайти матеріал українською, попри незнання мови, пропонували дітям роздруківки українською мовою. Це був великий виклик для всіх: для шкіл як систем, для вчителів, дітей і батьків. Тож за три місяці вчителі були виснажені, система не видавалась стійкою, треба було знайти інше рішення.

Так з'явився цей проєкт допомоги школам у питаннях освіти дітей, що не знають мови. Основним завданням було налагодити стійку систему освіти для дітей з України та інших країн, а також для реемігрантів — дітей із литовських сімей, що повернулись з еміграції.

Окрім питання мови в цьому проєкті ми торкнулися питання інклюзивної освіти. Це зовсім інший напрям, але він теж про дітей, яким потрібна окрема система, інтегрована у звичайну. У дечому ці два питання подібні.

У цій роботі ви зможете знайти відповіді, які ми шукали разом із вчителями литовських шкіл. Список шкіл наведено в кінці. Нашим завданням було дослідити систему освіти в Литві й разом із командами знайти відповіді, які можна було б реалізувати в конкретній школі за обставин, які склалися.

Дуже дякую за допомогу в затвердженні проєкту Литовській відкритій фундації, особлива подяка Гедрі та Сандрі. Також дуже вдячна моїй партнерці Вайві та Литовському колегіуму, на базі якого створено проєкт.

У кожному розділі викладено напрацьовані спільно зі школами відповіді на найбільш актуальні для них питання.

Із розділу «Чекаємо на дітей» ви довідаєтесь, як підготуватись, про що дізнатись і що зробити перед тим, як дитина прийде до школи.

Розділ «Дитина в школі» надасть відповіді на запитання, з чого починається навчання дитини-біженця або емігранта, як вона проводить час у школі, про що варто знати.

Розділ «Запитання від учителів» розкриє нашу роботу над питаннями мотивації учнів, вивчення литовської мови, неможливості побачити сенс у навчанні. Тобто що заважає вчителю реалізовувати навчальний план.

Розділ «Інші питання» — про те, які рішення знаходили школи для оцінювання учнів-біженців, про комунікацію з батьками та як шукати відповіді на безліч запитань, що виникають щодня, які для цього загальні передумови.

Завершальний розділ «Важливе» — це питання, що не завжди стосувались роботи з українськими учнями або іншими учнями-біженцями та емігрантами, однак є важливими для роботи вчителя. Наприклад, як турбуватись про себе, які вправи допоможуть тримати себе в ресурсному стані. Це також питання правил, важливості спільного простору для команди та алгоритми прийняття рішень. Були й питання про рівні демократичності школи та як їх утримувати.

► **Ці матеріали створено на основі досвіду, прожитого з тими литовськими школами, що брали участь у проєкті.**

Спочатку з'ясуймо, хто такі біженці, хто такі емігранти, чому вони потребують інших умов для навчання.

Біженець — особа, що має цілком обґрунтований страх переслідування через расову, релігійну, національну приналежність, участь у певних соціальних групах або з огляду на політичні переконання, й перебуває за межами країни її національності. Це людина, що покинула свою країну дуже швидко, без попереднього плану, часто розгублена, травмована. Вона перебуває в стані постійного стресу, який не зникає з часом, а лиш пригнічується. Оскільки події у її країні (війна в нашому випадку) тривають, то фактор, що спричиняє стрес, не зникає.

Емігрант — особа, що залишила батьківщину й виїхала до іншої країни для постійного чи тривалого проживання.

Реємігрант — тут особа, що мала або має локальне громадянство, виїхала з країни якийсь час тому, змінила громадянство й потім повернулась до рідної країни.

Що відбувається з особою в еміграції та біженцями

- ▶ Множинні ідентичності (своя стала ідентичність і така, що дасть змогу адаптуватись у новому соціальному оточенні).
- ▶ Десоціалізація (необхідність соціалізуватись у новому середовищі).
- ▶ Нова соціалізація створює нову ідентичність і новий набір ролей (у людини була роль мами, дружини та шеф-кухаря, у новій країні вона може бути мамою, піклуватися ще про кількох дітей, доглядати за людиною похилого віку та працювати прибиральницею).
- ▶ Стан спантеличення: ти маєш соціалізуватися, але як?
- ▶ Виникає гібридна ідентичність.

Емігрантам важливо соціалізуватись у новому середовищі й не втратити своєї ідентичності. Із чим стикаються діти-біженці та діти-емігранти

- Нова культура — підлаштовувати себе під навколишній світ, у якому опинився.
- Нове соціальне оточення — значення нових і старих друзів, проблема вбудуватися в оточення, коли не знаєш кодів, маєш інший одяг тощо.
- Складно отримати допомогу від батьків — не завжди доступні, фаза сепарації — для підлітків.
- Низький рівень представлення в школі також супроводжується емоційними проблемами, що проростають із травми еміграції.
- Можливий попередній травматичний досвід через події в рідній країні.

Усі ці фактори є надважливими для початку роботи з дітьми-біженцями й дітьми-емігрантами.

Розділ 1. Чекаємо на дітей

Розділ 1. Чекаємо на дітей

1.1. Знайомство з батьками й дитиною

Запросіть батьків і дитину на знайомство. Його може провести директор або завуч, соціальний педагог або психолог.

Мета знайомства — побачити, у якому стані перебуває родина, зрозуміти, чи потрібна додаткова підготовка школи або класу до прийому цієї дитини. Потрібно також з'ясувати, чи спілкується дитина мовою, представники якої є в школі.

До знайомства можна підготувати анкету, у якій будуть основні дані дитини й батьків, їхні контакти, відомості про стан здоров'я дитини, попередні успіхи в школі й можливі потреби родини.

Анкета та спілкування допоможуть підготувати комфортне середовище для дитини й дадуть учителю розуміння, що він може запропонувати їй від самого початку.

1.2. Готуємось до приходу дитини

Є два аспекти, на які варто звернути увагу, коли до школи приходять діти, що спілкуються іншою мовою, або діти з особливими потребами.

1. Організація безпечного середовища в класі. Середовища, де дитину приймають, де є дорослий, що спілкується її мовою (вчитель або асистент), де від неї не вимагають із першого дня результатів у навчанні, де є час на адаптацію — стільки, скільки потрібно цій дитині.
2. Організація окремого безпечного простору, «халабуди», де діти почуваються безпечно та який облаштовано відповідно до їхніх потреб. У випадку українських дітей — місце, де вони могли б збиратися з дорослим, який говорить їхньою мовою.

Основні принципи створення безпечного середовища в класі

- Забезпечити присутність місцевого дорослого або іноземця, що спілкується мовою дитини.
- ▶ Орієнтоване на дитину. Насамперед беремо до уваги потреби дитини.
- Наявний доступ до різноманітних активностей та ігор.

Розділ 2. Дитина в школі

Розділ 2. Дитина в школі

2.1. Контакт з учителем, роль дорослого

Хоч би з якими дітьми або групами дітей працював учитель, хоч би хто опинився в класі — чи то дитина, що не знає мови, чи то дитина з особливими потребами, найважливіше — установити з нею контакт перед початком навчання. Вона має довіряти вчителю, принаймні бачити, що дорослий — стабільний і на її боці, на нього можна спертися.

Перш ніж почати працювати з дитиною, варто за її згодою з нею поспілкуватися, розпитати, що подобається, пообіцяти допомогу й повідомити, що з будь-яких питань вона може звернутись до дорослого. Треба також показати дитині приміщення: аудиторії, спортзал, туалет, їдальню тощо.

Може статися, що вчитель буде єдиною людиною, що підтримує дитину, бо батьки не в змозі. Важливо: ви не можете замінити батьків і взяти на себе відповідальність за дитину, але можете стати значимим дорослим, якому дитина довіряє.

2.2. Безпечний простір та ігри

Більшість дітей після приїзду до країни пішли до шкіл, де учні й учителі спілкувались іншою мовою, де не було нікого знайомого і, може, навіть нікого, хто спілкувався б мовою дитини. Для неї це великий стрес на додаток до війни та переїзду до іншої країни.

Тож найперше, про що варто піклуватись, — безпечний простір для дитини. У школі їй має бути безпечно, вона має відчувати емпатію, прийняття й любов.

Аби краще зрозуміти, що потрібно дитині, зробіть дві вправи.

1. Згадайте халабуду, у якій вам було безпечно в дитинстві. Українські діти це роблять. Нащо? Аби відчуті безпеку. Важливо це відчуття перенести на простір у школі. Якщо ви знатимете, що таке безпека, вам буде простіше зрозуміти, що можете зробити.
2. Заплющте очі й уявіть, де ваш безпечний простір зараз. Перенесіть себе туди на кілька хвилин. Як вам там? Що ви бачите, чуєте, що відчуваєте?

Запам'ятайте це відчуття, його важливо зберігати, щоб розуміти, як має почуватися дитина, що приїхала з країни, у якій війна.

Що важливо пам'ятати, щоб дитина почувалася безпечно

► **Орієнтуватися на дитину. Якщо є діти, що перебувають у кризовому стані, важлива насамперед підтримка й місце, де вони почуватимуться дітьми — безпечний простір для гри, творчості, поваги та спілкування.**

► По можливості надати дітям доступ до різноманітних активностей. Добре, якщо в класі є обладнання для ігор, творчості, самовираження, інклюзії.

► Не вимагати від дитини оцінок і результатів у навчанні, натомість дати час адаптуватися, згодом створити спеціальний план, що включатиме швидкість засвоєння нової інформації, критерії оцінювання та складність матеріалу.

► Пропонувати ігри на уроках. Можливо, для викладення матеріалу буде менше часу, але якщо дитина в стресовому стані, то все одно не зможе засвоїти його в повному обсязі. Тож важливою є гра, де дитина відчує право на помилку, де є завдання для команди, де вона зможе показати свої сильні сторони й подружитися з однокласниками. Ці ігри не мають бути спрямовані на засвоєння навчального матеріалу. Основне завдання ігор — знайомство та комунікація з іншими дітьми.

Контакт дитини з дорослим — найбільш потужний інструмент для відновлення психічного здоров'я, відомий людству.

Види ігор

Стосункові ігри — на будівництво стосунків із гравцями або вчителем.

Тілесні ігри — дитина знайомиться з можливостями тіла.

Об'єктні ігри — з іграшками, різними речами, які звуки вони видають, пошук нових можливостей використання.

Соціальні ігри — залучення інших гравців.

Ігри-історії — спрямовані на вивчення мови, коли вчитель або дитина розповідає історію.

Креативні — розвиток креативного мислення й фантазії, коли дитина вигадує щось, чого не існує.

Чому важливо грати?

Кожна дитина знає, що може, а чого не може. Через гру дитина пізнає межі своїх можливостей і вчиться їх долати. Вона може помилятися, пробувати знову, покращувати навички і вчитися на помилках. Водночас дитина несе відповідальність за свої дії.

Тож коли дитина приходить у незнайомий простір, важливо грати, щоб вона відчула себе в безпеці.

Окрім безпечного середовища в класі, для дітей важливо створити окремий безпечний простір. Особливо це важливо для біженців, травмованих дітей.

Принципи створення окремого безпечного простору для групи дітей, що цього потребують:

- ▶ Є спеціалісти, які спілкуються мовою дитини й можуть надати необхідну допомогу або підтримку.
- ▶ Різноманітні можливості для гри, спорту, творчості, будь-якого прояву, що може бути важливий для дитини.
- ▶ Можливість у кожен момент часу займатись тим, що хоче дитина. Не вимагати, щоб усі діти брали участь у чомусь спільному. Пропонувати, але чути дітей.
- ▶ Стабільність і повторюваність — простір працює за графіком, кілька днів на тиждень, у стабільному режимі.
- ▶ Власність — у просторі постійно є елементи самовираження й творчості дітей, наприклад малюнки на стіні з їхніми іменами.
- ▶ Безпека й відповідальність — є пояснення деяких простих правил поведінки в просторі, які діти знають. Правила базуються на бажанні зберегти людську гідність (не допускається насильство) та обладнання (воно є спільним і відповідальність за простір — спільна).
- ▶ Адаптивність — роль дорослого полягає в тому, щоб привнести новий інтерес до занять й адаптувати їх до різного віку дітей, яким подобається простір.

Такий простір можна облаштувати в будь-якій школі. Це може бути окрема кімната психолога або соціального працівника чи будь-яка класна кімната, де діти збиратимуться з дорослим кілька разів на тиждень після занять. Учитель може після уроків лишатись з українськими дітьми й займатись чимось приємним для кожного. Це може бути чаювання, розмови, ігри, мистецтво — щось важливе саме для цих дітей. Відповідальний за цей простір вибирає та готує теми й матеріали, які пропонує дітям.

Питання безпечного простору — найперше, що потребувало вирішення на момент, коли тисячі українських дітей опинилися в литовських школах.

Подальші питання виникали не в кожній школі, тож у наступних розділах наведено найбільш популярні.

2.3. Ставимо цілі, пишемо план

Для кожної дитини, що має особливі потреби — чи то інклюзивна дитина, чи то дитина-біженець, важливо розробити окремий план. Без знання мови дитина-біженець не може засвоїти матеріал, а через стресовий стан сильно знижується рівень засвоєння. Тож спеціальний план важливий, щоб учитель і дитина поступово йшли до цілі.

Етапи постановки цілі й розроблення плану для дитини:

1. Збираємо інформацію — спостереження, спілкування з батьками, іншими вчителями, психологом.
2. Організуємо інформацію — сильні сторони й що посилюємо.
3. Ставимо цілі — позитивні, досяжні, конкретні, вимірювані, практичні й такі, що надихають.
4. Розбиваємо ціль на підцілі.
5. Реалізуємо цілі.
6. Підбиваємо підсумки й святкуємо реалізацію.

Якими мають бути цілі?

Практичні

- Я буду найкращим у футбольній команді.
- Я ходитиму тричі на тиждень у зал.
- Я буду рости в математиці.

Специфічні

- Я двічі братиму участь в обговоренні протягом уроку мови.
- Я заощаджу гроші за тиждень і куплю мамі квіти.
- Я матиму багато друзів.

Досяжні

- Хочу, щоб усі були моїми друзями.
- Хочу заощадити гроші за місяць, щоб купити комп'ютерну гру.
- Я виграю в лотерею.

Позитивні

- На початку тесту я заплющу очі й побачу успіх.
- Я розмовлятиму в класі тільки з дозволу.
- Я не сумуватиму, коли вчитель мене не похвалив.

Намалюйте з дитиною цілі на папері. Це можуть бути, наприклад, стрілки. У кожній стрілці напишіть ціль, якої хочете досягти наступного місяця. Що потрібно для її реалізації?

Ставимо цілі — довгострокові й короткострокові.

Часові межі

1. Поставити ціль — два–три місяці від початку місяця.
2. Перші висновки — наприкінці першого семестру.
3. Другі висновки — наприкінці року.
4. Для роботи використовуємо таблиці, гугл-документи, персональні розмови, рефлексії.

Збираємо інформацію

- ▶ Пишемо сильні сторони й такі, які розвиваємо.
- ▶ Пишемо, що потрібно посилити, і ставимо цілі — коротко- і довгострокові.
- ▶ Ціль має бути позитивною, досяжною, вимірюваною, конкретною, практичною й такою, що надихає.
- ▶ Що доросліша дитина, то частіше формулюємо ціль разом із нею, її мовою, тож вона зможе взяти більше відповідальності за результат.

Сфера	Підціль	Період за який формуємо ціль	Шляхи навчання, методи, визначення	Критерії оцінки успішності	Партнери	Проміжні досягнення	Сумарні досягнення
Комунікація	1.Я чекатиму поки інший договорить 2.Я буду спілкуватись з позиції значимості 3.Я буду чути коли хтось мені відповідає	Семестр	Голосування, персональні розмови, моніторинг	Я буду слідувати правилам дискурсу в класі	Я, вчителі, асистенти		

Розділ 3. Запитання від учителів

Розділ 3. Запитання від учителів

3.1. Сенси

Від учнів часто звучало:

- ▶ Навіщо йти в школу та вчити литовську, якщо невдовзі все одно поїдемо додому?
- ▶ Навіщо взагалі вчитися, якщо за мить можна все втратити?

Вчителі часто скаржаться, що діти-біженці не мають мотивації вивчати литовську мову, бо знають, що повернуться додому за місяць-два або пів року. Найскладніше пояснити дитині, що війна може не завершитись за місяць чи два, вона може тривати роками. Діти не готові цього чути, тож важливо дуже обережно говорити з ними, що так, війна закінчиться, але наразі вони в литовській школі, тому треба вчити литовську мову. Звісно, є винятки серед дітей. Ми вирішили розглянути в ширшому контексті сенси навчатися й проживати цей досвід. Звідки взагалі беруться сенси? Як працювати із сенсами? Бо окрім дітей, що не бачать сенсу вчити мову, є дорослі, які не бачать сенсу ні в чому — бо вмить усе може зникнути через війну.

Перший воркшоп зі школами ми присвятили знайомству з логотерапією та її творцем Віктором Франклом. Тут наводимо матеріали з нього.

Віктор Еміль Франкл — австрійський невролог і психіатр, відомий як третій віденський психотерапевт, засновник логотерапії. Народився 26 березня 1905 р. у Відні.

16

Як знайти сенс у навчанні?

Для дітей-біженців навчання є частиною нормального життя. Це простір, у якому вони можуть взаємодіяти, рости й мріяти про щасливе майбутнє.

Логотерапія може допомогти їм знайти сенс у їхній навчальній подорожі, а також краще й з більшим ентузіазмом засвоювати матеріал.

Вона пропонує інструменти для навігації у світі, пошуку ідей, піднімає значення мови як інструменту для інтеграції та власного розвитку.

Логотерапія стверджує, що головною мотивацією людини є не пошук задоволення, а відкриття мети існування. Вона має допомогти людям саме з кризою сенсу.

1. Життя має сенс за будь-яких обставин, навіть у найжахливіших умовах.
2. Нашою головною мотивацією до життя є бажання знайти сенс життя.
3. Ми маємо свободу знаходити сенс у тому, що робимо й що переживаємо, або принаймні в позиції, яку займаємо, коли стикаємося зі стражданням, що не припиняється.

Дуже важливо, щоб із дітьми спілкувався дорослий, з яким є довірливі стосунки. Це може бути вчитель, соціальний педагог або психолог. Упоратись із втратою сенсу — складне й важливе завдання, тому варто, щоб дорослий по можливості підтримував зв'язок з батьками або опікунами дитини. Ми пропонуємо зустрічі з дитиною, на яких дорослий, розуміючи природу сенсів, підбере саме ті слова, що допоможуть їй відновити життя й включитися в діяльність.

Три основні техніки логотерапії, які можуть допомогти віднайти сенси

1. Парадоксальна інтенція — передбачає прохання про те, чого ми боїмося найбільше. Дорослий заохочує учня мати намір або бажати, навіть якщо лише на мить, саме того, чого він боїться.
2. Дереклексія — використовується, коли людина надмірно заглиблена в питання або надто зосереджена на досягненні мети. Дорослий відволікає учнів від їхніх проблем, спрямовуючи увагу на щось інше, значуще у світі.
3. Сократівський діалог — техніка, у якій логотерапевт використовує власні слова людини як метод самопізнання.

Важливо пам'ятати:

- ▶ Кожна людина має здоровий стрижень.
- ▶ Основна увага дорослого спрямована на те, щоб пропрацювати з людиною її власні внутрішні ресурси й надати їй інструменти для використання свого внутрішнього ядра.
- ▶ Життя пропонує вам мету й сенс. Воно не має давати вам відчуття задоволення чи щастя (про це ми просто пам'ятаємо, тож не наполягаємо, щоб учень був обов'язково щасливий. За деяких обставин це неможливо).

Логотерапевтичний процес:

- ▶ Перший крок спрямований на те, щоб допомогти людині дистанціюватися від своїх проблем і симптомів.
- ▶ Другий крок — модуляція ставлення, спрямована на те, щоб допомогти людині подивитися на свою ситуацію під іншим кутом.
- ▶ Третій крок передбачає створення відкритості до нових смислів.

Ще один інструмент, за допомогою якого можна працювати з дітьми, — Ікігай. Поспілкуйтесь з дитиною щодо таких питань:

- ▶ Що ти любиш робити?
- ▶ Що ти добре вмієш?
- ▶ За що люди тобі вдячні?
- ▶ Що потрібно світові від тебе?

3.2. Мотивація

Питання мотивації напевно ще довго непокоїтиме вчителів шкіл різних країн. В Україні з ним стикаються всі без винятку школи. Дитині вже недостатньо авторитету вчителя або батьків, які кажуть: «Бо так треба». А запитань «навіщо ми це вчимо», «як воно знадобиться нам у майбутньому», «як це можна застосувати в моєму житті» ми чуємо зазвичай багато. Тож питання мотивації до навчання є одним із ключових. І це добре, бо за вдаваною лінню ми можемо побачити критичне мислення дитини й бажання витратити зусилля на щось цікаве й важливе.

Мотивація до навчання — завдання й відповідальність не лише школи та вчителя. Це також відповідальність батьків і самої дитини. Тож насамперед ми говоримо з батьками про важливість навчання й освіти.

Питання мотивації до навчання багатозарове. Про мотивацію учня до навчання зазвичай говорять:

- ▶ «Цей студент... нічого його не мотивує».
- ▶ «Часом у нього є мотивація, а часом немає».
- ▶ «Ви маєте дати йому щось, що мотивуватиме його».

Мотивація є чимось на кшталт чарівної палички або кнопки, яку треба просто натиснути. Але ж не все так просто, чи не так?

Хто з вас, коли був студентом, чув таке: «Ти маєш потенціал, просто треба важче працювати»?

Як це допомагало працювати важче? Напевне, комусь допомагало, але точно не всім.

Чи замислювались ви про таке:

- ▶ Чи змагання мотивує? Кого мотивує, а кого не мотивує?
- ▶ А покарання? Які діти реагують на покарання? Довго реагують?

Покарання, змагання, винагорода — найбільш поширені методи мотивації в школах. Ми їх називаємо зовнішньою мотивацією. Які методи зовнішньої мотивації знаєте ви? Що із цього використовуєте? Як це працює?

Нижче розглянуто питання внутрішньої мотивації. Багато дослідників вивчали це питання. У цій роботі ми спиралися на праці Річарда Лавоя.

Основні фактори мотивації за Річардом Лавоєм:

- ▶ Люди
- ▶ Влада
- ▶ Цікавість
- ▶ Важливість, значення

Як розпізнати учнів, що мотивовані людиною:

- ▶ Їм подобається працювати в групах.
- ▶ Зазвичай балакливі.
- ▶ Мають почуття гумору.
- ▶ Відкриті й дружні.
- ▶ Стильні.
- ▶ Не люблять бути на самоті.
- ▶ Шукають спілкування.
- ▶ Бояться соціальної невідповідності.

Якщо ви розпізнали таку дитину, що ви можете зробити як учитель, як маєте діяти?

Що мотивує учнів, мотивованих людиною:

- ▶ Спілкування віч-на-віч, емпатичні інтерв'ю.
- ▶ Робота в парах над проектом або завданням.
- ▶ Багато зворотного зв'язку.
- ▶ Персональне привітання з днем народження.
- ▶ Відвідування учня поза класом або вдома.
- ▶ Персональна історія з вашого життя.
- ▶ Не висловлювати розчарування таким учнем.

Усе, що допомагає налагоджувати стосунки, де людина важлива, де учень зможе проявитися й матиме місце та значення, — усе це допоможе відновити мотивацію до навчання.

Як розпізнати учнів, що мотивовані владою:

- ▶ Мають свою думку та сперечаються за неї.
- ▶ Лідерські навички.
- ▶ Жаліються або зляться.
- ▶ Роблять так, як вважають за потрібне.
- ▶ Чесні.
- ▶ Вперті.
- ▶ Їм цікаві правила та причини.
- ▶ Наполегливі в тому, що їм важливо.

Що мотивує учнів, мотивованих владою:

- ▶ Зміна ролей учень — вчитель.
- ▶ Дати відповідальність учню.
- ▶ Схвалювати прояви лідерства.
- ▶ Дебати — відкритий простір, щоб чути думки.
- ▶ Участь учнів у прийнятті рішень.
- ▶ Право голосу та право вибирати.
- ▶ Чіткі правила й місія.
- ▶ Вибирати свої битви.

Як розпізнати учнів, що мотивовані цікавістю

- ▶ Мають різнобічні інтереси.
- ▶ Поглинають нові знання щоденно.
- ▶ У захваті від змін.
- ▶ Багато запитують.
- ▶ Люблять вирішувати проблеми.
- ▶ Гарні знання про світ.
- ▶ Дають оригінальні відповіді.
- ▶ Люблять свою автономність.

Що мотивує учнів, мотивованих цікавістю

- ▶ Проєкти.
- ▶ Дослідження.
- ▶ Загадки.
- ▶ Ігри — гейміфікація навчання.
- ▶ Вирішення проблем.
- ▶ Подорожі, екскурсії.
- ▶ Зміна місця проведення заняття.
- ▶ Запрошення гостей.
- ▶ Презентація інтересів дитини.
- ▶ Учні вчать учнів.

Як розпізнати учнів, що мотивовані важливістю, значенням

- ▶ Шукають колективної ідентичності.
- ▶ Хочуть бути причетними до чогось більшого за них самих.
- ▶ Шукають вищого рівня уваги й визнання.
- ▶ Їм цікаві герої та рольові моделі.
- ▶ Висловлюють ідеологічні ідеї.
- ▶ Люблять допомагати, волонтерять.
- ▶ Є фанами чогось.

Що мотивує учнів, мотивованих важливістю, значенням

- ▶ Айдентика класу — футболки, пісня, гімн, прапор.
- ▶ Говорити про позитивне сприйняття класу.
- ▶ Дати можливість презентувати знання в класі перед відповідною аудиторією.
- ▶ Пояснити, чому вчать те, що вчать, і як це вчити.
- ▶ Говорити про великі ідеї та людей, які надихають, у розрізі навчального матеріалу.

Додаткові стратегії мотивації:

- ▶ Виділення сильних сторін.
- ▶ Клуби за інтересами.
- ▶ Спільне святкування досягнень.
- ▶ Спільне навчання.

3.3. Мова

Чому треба вчити литовську мову?

Усі без винятку литовські школи зіткнулись із питанням вивчення литовської мови українськими дітьми.

Чи варто було відразу говорити з дітьми литовською? Чи краще англійською? Чи російською (яку розуміла більшість дітей)?

Спершу треба подивитися на стан дитини. Якщо вона приїхала в нересурсному стані, якщо розгублена й спантеличена, краще не вимагати переходити на мову країни, а забезпечити адаптаційний період.

Із часом варто говорити про те, що оскільки дитина перебуває в іншій країні, з іншою мовою навчання, то це нормально вивчати місцеву мову. Але лише тоді, коли ви впевнені, що дитина почувається в безпечному середовищі.

Вводити в мову варто поступово, крок за кроком. Створити спеціальний план, як зазначено у розділі 2.

Вигоди від вивчення додаткової мови

▶ Когнітивні переваги — дослідження свідчать, що у дво-, тримовних осіб краще розвинені навички розв'язання складних питань, проблем і комплексних завдань, вони мають кращу пам'ять та є багатозадачними.

▶ Можливості кар'єри — навіть за умови повернення в рідну країну, друга мова може згодом відкрити можливості для роботи й навчання.

▶ Культурне збагачення — знання додаткової мови розширює світогляд, надає безпосередній доступ до іншої культури, включно з літературою, фільмами, музикою.

▶ Включайте дітей у культурний контекст країни — відвідайте місцеві традиційні події, зокрема фестивалі, ярмарки, музичні заходи. Маючи цей досвід, учні сприйматимуть мову ширше, як доступ до розуміння й захоплення новою країною.

Ставте досяжні й короткострокові цілі (як зазначено в розділі 2). Не ставте цілі досконало навчити учня мови. Нехай дитина навчиться вітатись, представлятись, відповідати на запитання, просити про допомогу або купувати продукти. Святкуйте кожне досягнення! Дитина потребує заохочення.

Персоналізуйте навчальний досвід — знайдіть сфери інтересів дитини й інтегруйте їх у навчальну канву уроку. Хай це буде спорт, мультфільми або кіно, мистецтво або тварини — використовуйте ці теми, щоб пояснити новий матеріал. Так дитина з більшою цікавістю вивчатиме мову.

Емпатія та розуміння — розпізнайте й валідуйте почуття дитини. Важливо зрозуміти емоційні й психологічні труднощі, з якими вона стикнулася. Виявляючи емпатію, можна вибудувати довіру й створити підтримувальний навчальний простір.

Спілкуйтесь із батьками — вони мають підтримати дитину у вивченні мови й почати вивчати її також. Важливо ділитися успіхами, вчитися разом, обмінюватись досвідом. Так дитина зрозуміє, що це нормально й що вивчати мову — важливо.

Переформулюйте наративи — замість того щоб говорити про необхідність і важливість вивчення мови з огляду на поточну ситуацію, опишіть це як загадкову подорож у вивчення таємної мови, яку знатимуть лише окремі люди в оточенні дитини. Тож мова може стати їхнім секретним кодом, якого ніхто інший не знатиме після повернення дитини додому. Якщо дитина старша, опишіть можливі вигоди для подальшого навчання й роботи, для отримання додаткових можливостей.

Розділ 4. Інші питання

Розділ 4. Інші питання

4.1. Оцінювання дітей

Як оцінювати дітей за програмою, що відрізняється від тієї, за якою вони вчилися у своїй країні? Як через оцінки не втратити мотивації та водночас стимулювати все ж таки вивчати матеріал?

З командами шкіл нашого проєкту ми дійшли таких висновків:

— Розділити адаптаційний період на три проміжки (тривалість кожного залежить від обставин у школі й від стану дитини):

1. Не оцінювати зовсім.
2. Ставити дві оцінки: одну за засвоєний матеріал з вивченої теми, другу — за докладені зусилля. Це може бути письмовий чи усний зворотний зв'язок, або запис в електронному щоденнику, або окреме повідомлення дитині й батькам.
3. Поступовий перехід до загального оцінювання (не ставити зразу погані оцінки, лише гарні, із часом — усі).

► **Давати дитині якнайширший зворотний зв'язок, щоб вона відчувала, що її зусилля видно. Важливо давати більше позитивного зворотного зв'язку.**

► Регулярно спілкуватись із батьками, щоб вони допомагали дитині впоратись і підтримували її. Пояснити, що не можна вимагати від дитини високих оцінок швидко. На адаптацію кожній дитині потрібен свій час. Навчання іншою мовою серед незнайомих дітей спричиняє значний стрес, і спочатку важливо подолати його.

Під час оцінювання дітей дуже важливо наголосити, що це оцінювання не учня як людини, а його зусиль. Погана оцінка не робить учня поганим, це знак, що йому важко й варто звернути увагу. Водночас треба ставити оцінки чесно, бо за пів року дитина звикне до поблажливого ставлення, і це може нашкодити мотивації, коли учень старатиметься більше, а оцінка буде нижчою. Тож чесна оцінка, широкий зворотний зв'язок і підтримання стосунків з учнем — важливі.

4.2. Комунікація з батьками

Будуючи стосунки з батьками, важливо пам'ятати: вони не ворожий табір. Ніхто з них, навіть якщо іноді так здається. У вас із ними одна ціль — надати дитині можливості розвитку й навчання. Вам важливо домовитись, як цього досягти.

Батьки відіграють незамінну роль у розвитку й відновленні стану дитини, тому норми поведінки й цінності, які транслюють у школі, в ідеалі мають поширюватися на домашнє середовище. Отже, першочерговим є залучення батьків до розуміння, підтримки й зміцнення цих правил.

Вчителі можуть підтримувати регулярний зв'язок з батьками, щоб інформувати про шкільні заходи й правила.

Три основні ідеї для побудови довірливих стосунків з батьками:

1. Інформуйте батьків. Поділіться правилами школи й попросіть допомогти закріпити їх удома. Надішліть фотографії того, що відбувається в класі, і запросіть долучитися до вас у певній діяльності.
2. Шукайте можливість отримати коментарі й відгуки. Регулярне спілкування з батьками може дати цінну інформацію й виховати почуття спільної відповідальності. Зробіть короткі анкети, щоб залишатися на зв'язку й знати загальний настрій батьків і дітей. Це допоможе краще адаптуватися до їхніх потреб.
3. Організуйте візит батьків. Дайте їм змогу відчувати простір і зрозуміти його цінність, запросіть допомогти з різними заходами й подіями. Залучайте їх до якісного проведення часу зі своїми дітьми.

Це все допоможе батькам зрозуміти цінність і філософію шкільного простору, сприятиме більшій співпраці й розумінню.

Важливо зазначити, що батьки мають поважати незалежність й автономію школи. Хоча деякі їхні занепокоєння можуть бути обґрунтованими, незначні суперечки й конфлікти слід розглядати як можливість навчання для дітей. Усі ці ситуації мають вирішувати підготовлені вчителі, які забезпечують справедливі рішення, заохочуючи дітей у такий спосіб учитися на власному досвіді й розвивати навички вирішення конфліктів.

У разі виникнення конфлікту важливо:

1. Зрозуміти, що саме є ціллю — рішення на майбутнє або запобігання таким ситуаціям.
2. Визначити учасників — учитель, дитина, батьки; або вчитель, дві дитини, їхні батьки, соціальний педагог.
3. Усебічно проаналізувати ситуацію — що саме сталося, які були передумови, що призвело до конфлікту.
4. Виявити потреби всіх сторін — що хотіли б отримати в результаті батьки, школа, дитина, що саме має закрити це рішення.
5. Зібрати індивідуальні відповіді й рішення.
6. Зафіксувати загальні рішення й обговорити індивідуальні.
7. Домовитись про нове рішення.
8. Описати рішення й створити протокол (за потреби).

Важливо піклуватись про свої кордони й безпеку, коли виникає проблемна ситуація. Конфлікт ви точно вирішите, але хто попіклується про вас?

Тож якщо в школу вривається розлючений батько або вас на перерві смикає мати дитини, звісно, треба вислухати, але не вирішувати проблеми на місці без нагальної потреби. Варто ввічливо сказати: «Я вас чую, пропоную окремо зустрітись у зручний час й обговорити проблему». Не варто нічого вирішувати на льоту й витратити на батьків той час, що ви маєте присвятити дітям. Будь ласка, цінуйте свій час і свої кордони!

Що допоможе батькам бути включеними в життя школи:

▶ Безпека їхніх дітей і їх самих. Батькам неприємно, коли дитину сварять і коли розмови лише про те, як у ній щось виправити. Тож приходиться в школу, щоб сталось щось гарне, приємніше.

▶ Спільні цінності. Важливо розуміти, що школа допомагає створити середовище для розвитку особистості, і знати, як це відбувається. Тож говоримо про цінності, розбираємось, як ними живуть у школі та як удома. Це краще робити на приватних бесідах.

▶ Гарний досвід. Наприклад, участь у ярмарках або святах, спільне проектування й реалізація певних просторів — майданчиків чи зон у школі. Якщо батьки потроху отримуватимуть задоволення від спілкування з іншими батьками або вироблення чогось разом з дітьми, ставлення до школи поступово змінюватиметься.

Нагадуємо, що батьки можуть бути амбасадорами школи. Часто вони просто не звикли до таких стосунків. Але часи змінюються: школа зараз — це набагато більше, ніж місце, де дитині безпечно й де вона отримує знання, тому й стосунки зі школою мають змінитися. Це складний процес, але можливий.

4.3. Правила в класі, як їх упроваджувати

Багато вчителів литовських шкіл скаржаться на низьку дисципліну в класі. Найчастіше це стосується середньої й старшої школи. Закон, по суті, не захищає вчителів, тож вони дійсно не мають значних важелів впливу. Цю ситуацію треба вирішувати на державному рівні, приймаючи певні протоколи, що убезпечують учителя.

Що можна й варто робити в класі вже зараз:

1. Будувати стосунки з дітьми. Так, це працює. Спершу ми будемо стосунки з кожним учнем. Поступово прислухаємось, що для дитини важливо, намагаємось зрозуміти її інтереси й стан. Яке завдання дати, щоб вона впоралася? Добрий вчитель, який не сварить, — це важливо, але це не про стосунки. Стосунки потребують уваги й часу. Тож мають значення особисті розмови, звернення, розуміння, чим дитина живе зараз. Залякування й покарання довго не працюють. Працюють лише стосунки. Не добре ставлення й любов до всіх дітей, а саме стосунки з кожним учнем і повага до його / її особистості.

2. Плекати повагу до вчителя. Є вчителі, яких діти поважають, і є такі, яких не поважають. Чому? Чи вміє вчитель говорити з позиції гідності? Чи вміє відстоювати кордони? Від цього також залежить дисципліна, спроби її порушення й успішність цих спроб.

3. З'ясувати, чи цікавий дітям предмет. Посильний? Якщо учень може зробити всі завдання і йому зрозумілий предмет, якщо вчитель знаходить цікаві матеріали, дисципліну порушуватимуть менше.

4. Установити правила. Вони мають бути чіткі й зрозумілі. Важливо разом з учнями проговорити, навіщо потрібні правила, написати їх і визначити відповідальність за порушення. Це може бути оформлено навіть як договір, який підписує учитель й учень. Лише коли дитина розуміє правила й зацікавлена їх дотримуватись, вони працюватимуть. Тож яка мета навчання? Що діти роблять на уроці насправді? Навіщо їм ваш предмет? На ці запитання треба знайти відповіді заздалегідь. Зауважте, що різних учнів влаштують різні відповіді. Комусь важливі оцінки, комусь — перспективи в майбутньому, комусь цікаво, а хтось любить цього вчителя. Про це вже йшлося в пункті 3.2. Мотивація.

5. Ідентифікувати порушників дисципліни. Є діти, які не слухатимуть учителя, їм байдуже до правил, вони не зацікавлені в навчанні. Іноді здається, що їхня єдина мета — руйнувати процес. І побудувати стосунки з ними не виходить. Ви знаєте, що дитині цікаво, знаєте все про сім'ю й умови, але знайти підхід не вдається. Ще одне про таких дітей: вони нездатні до емпатії, і це видно. Хоч як прикро визнавати, але на них подіє лише більша сила. І якщо дитина не відчуває сили від вас, тоді варто знайти людину (це може бути батько, інший учитель або директор), яку вона поважатиме, й апелювати до цієї особи. На жаль, домовленості не завжди працюють, і в таких випадках працює сила. Важливо не принижувати учня перед іншими дітьми, але наодинці дуже авторитетно довести, що порушувати правила не можна. Гарна новина — таких дітей у школі одиниці й не більше ніж одна в класі.

4.4. Принципи демократії в школі

Через різний рівень розвитку сімей у країнах учителі часто стикаються з проблемою нерозуміння й неможливості дитини відповідати цінностям школи. Йдеться про демократичні цінності, цінність особистості, власних кордонів, знань і навчання, цінність стосунків. Тому часто виникає проблема щодо різного рівня відповідальності місцевих дітей і приїжджих. Як свідчить досвід, деякі діти реагують лише на покарання, не хочуть учитися, розмовляти про навчання, сприймають його як обтяжливе й неважливе. Таке ставлення може бути не лише в емігрантів, а й у місцевих дітей. Зазвичай воно пояснюється попереднім досвідом дитини й цінностями сім'ї. Якщо дитині не довіряють, якщо єдиний механізм впливу — покарання, то вона не вмє брати на себе відповідальності й не може прийняти цінностей школи.

Що в такому разі робити:

- ▶ Спілкуватися з батьками. Іноді дійсно краще вибрати іншу школу або ж поступово змінювати стосунки з дитиною.
- ▶ Покладати на дитину потроху відповідальність за домашні завдання, за якісь процеси в класі.
- ▶ Багато розмовляти з дитиною та класом про демократичні цінності, чому це важливо.

- ▶ Організувати командну роботу й командні ігри, у яких дитина буде відповідальна за командний результат.
- ▶ Не сварити й не карати дитини. Розмовляти, підтримувати, упроваджувати цінності школи м'яко, розуміючи, що вона просто не мала раніше такого досвіду.
- ▶ Давати дитині завдання щодо простору, результати яких видно, щоб вона відчувала, що впливає й може щось змінити.

Важливо пам'ятати: рівень демократизованості школи залежить від рівня зрілості всіх учасників.

Тож поступово впроваджуємо демократичні цінності, не сподіваємось отримати швидких результатів.

4.5. Різний рівень знань і різні програми

Одним з питань, з яким звертались учителі, був різний рівень знань за програмами, що не збігався за всіма предметами. Із цією проблемою стикаються всі освітяни, у класі яких є діти-емігранти. У такому разі треба розробити індивідуальний план, щоб дитина наздогнала матеріал або щоб їй не було нудно на уроці, якщо у своїй країні вона його вже пройшла.

Напрацювання вчителів литовських шкіл:

- ▶ Важлива особиста мотивація дітей до посиленого вивчення програм.
- ▶ Залучити однокласників до допомоги учням, що не знають мови, через організацію групової роботи.
- ▶ Кілька учнів, що добре знають матеріал, можуть допомагати на уроці безпосередньо тим, кому потрібно.
- ▶ Якщо можливо, залучити на уроки асистента, який міг би пояснювати матеріал і допомагати з вправами. Якщо немає асистента, створити додаткові завдання іншою мовою, перевірити їх й оцінити може чат GPT.

Розділ 5. Важливе та вправи

Розділ 5. Важливе та вправи

5.1. Як піклуватися про себе та свій час

Наприкінці кожного навчального року (а іноді й на початку) більшість учителів почуваються виснаженими. Вони так звикли до цього відчуття, що, по-перше, не завжди можуть відслідкувати свій стан вчасно, по-друге, рідко із цим щось роблять.

Важливо пам'ятати, що від вашого стану залежать ваші дії та реакції, він впливає на дітей та оточення. Що більше ви виснажені, то складніше вам реагувати з позиції свідомого дорослого.

У цьому розділі запропоновано декілька практик для підтримання рівня енергії.

Практика 1. Визначте за шкалою від 1 до 10 ваш стан на таких рівнях:

1. Економічний. Чи почуваетесь ви достатньо забезпеченим(ою)? Спирайтесь на власні відчуття й не порівнюйте себе з іншими чи статистикою. Вам достатньо?
2. Емоційний. Чи ви зараз стабільні, чи хочеться когось убити або лягти й померти? Може, після якоїсь події є відчуття, що всі емоції кудись зникли?
3. Енергетичний. Скільки у вас енергії? Ви наповнені й можете працювати та приймати рішення чи вам хочеться лягти й не рухатись?
4. Екзистенційний. Ідеться про сенс і важливість того, що ви робите.

Якщо ваша відмітка менша за 5, варто попідкуватись про себе прямо зараз.

Складіть список того, що може допомогти вам підняти рівень, який «провисає».

▶ Економічний рівень. Чи маєте змогу брати додаткові години або надавати додаткові послуги? Можливо, вам потрібна консультація щодо управління фінансами. Якщо цей рівень ніяк не піднімається й поточний стан вас категорично не задовольняє, чи дійсно це та робота, яка вам потрібна?

▶ Емоційний. Можливо, розмова з психологом, або усамітнення, рефлексія, або похвала від колег допоможуть вам почуватися краще.

▶ Енергетичний. Попити смачний чай, виспатися, прогулятися, провести час із родиною, зайнятися спортом — це може сприяти покращенню стану. Випишіть те, що допомагає саме вам. Доповнюйте список і робіть це.

▶ Екзистенційний рівень украй важко підняти самотужки. Поговоріть із колегами про те, що ви робите й чому це важливо. Так, усі й так знають і розуміють, що школа — це важливо. Але поговоріть: коли вербалізуємо реальність, вона стає такою, на яку можна спертись.

Практика 2. Напишіть список того, що робить вас щасливішим(ою). Випишіть 100 позицій, що додають вам щастя (подорожі, смачна кава, розмова з подругою, погладити цуценя, полежати на траві, споглядати зорі тощо). Після 20-ї та 40-ї позиції ви зрозумієте, що трішки щасливішим вас роблять дуже прості речі.

Випрацюйте звичку втілювати щодня хоча б чотири-п'ять пунктів зі списку. Важливо: у момент реалізації дії думайте про свій стан, відчувайте себе, будьте в цьому моменті. Якщо вам подобається кава — відчувайте смак, аромат, температуру, не треба думати в цей час про роботу й писати повідомлення комусь. Приділіть час собі.

Важливо спати, займатися спортом, стежити за раціоном, піклуватись про стосунки з близькими. Але ви це й самі знаєте.

Усю роботу ви не зробите ніколи, тож виділяйте час на себе. Зупиняйтесь і насолоджуйтесь моментом. Ви це робите не лише для себе. Від вашого стану залежить стан ваших рідних, друзів і дітей, з якими працюєте.

5.2. Визнання своєї цінності

Чи часто ви обговорюєте досягнення одне одного? Чи часто визнаєте свої досягнення? Святкуєте їх?

Це потрібно для вашої впевненості, щоб ви могли спертися на свій досвід, захищати свої кордони й почуватися важливим(ою), захищеним(ою) і цінним(ою).

Вправа. Напишіть увечері щонайменше три ваші досягнення за день. Похваліть себе за них. Не знецінюйте! Усе, що вам сьогодні далось важко, є досягненням. Усе, куди ви вклали свій ресурс і талант, — це досягнення. Не вмючи визнавати своїх досягнень, нам важко щиро визнати чужі. Не визнаючи своїх досягнень, нам важко ризикувати, робити щось нове, приймати важкі й комплексні рішення.

Вправа для колективу. Поділіться з командою своїми досягненнями за останній тиждень. Нехай команда згадає й інші ваші досягнення. Коли ви їх чуєте, що відчуваєте? Подумайте, чи те, що кажуть ваші колеги, ви сприймаєте як досягнення? Якщо так, чому не згадали? Якщо ні, то чому? Поміркуйте, чим насправді є досягнення і скільки їх ви реалізуєте щодня.

5.3. Розвиток навички чути

Уміння чути — не просто слухати, а чути, давати простір для дитини — одна з найважливіших навичок учителя. Іноді нам дуже важко слухати — хочеться коментувати, переривати, радити, ділитися досвідом, і часто це доречно. Але часом треба просто вислухати, бути поруч, дати простір для іншої людини й не відповідати. Дати простір — значить не заповнювати його своїм досвідом.

Просто дати підтримку й вислухати, зрозуміти, що свої історії та поради зараз недоречні. Та не завжди можемо дозволити собі поділитись чимось для нас важливим. І це стається з різних причин — ніби немає що сказати, або воно незначне, не варте уваги, або не хочеться обтяжувати своїми проблемами колегу. Та суть у тому, що кожен учитель — особистість, якій іноді також важливо говорити або слухати, якій потрібна підтримка й визнання. Тож важливо давати простір не лише дітям, а й одне одному.

Вправа. У парі з колегою розкажіть історію протягом п'яти-семи хвилин. Завдання колеги — нічого не говорити, лише слухати. Але слухати так, щоб чути кожне слово й сприймати кожну емоцію. Наприкінці вашої оповіді нехай колега поділиться, що він / вона відчув(ла) у процесі вашої оповіді. Можна попросити переповісти, що почув(ла). Так ви зрозумієте, що саме чує людина — те, що ви хотіли сказати, чи щось інше.

Поміняйтесь ролями й повторіть вправу.

Поговоріть про досвід. Чи важко було говорити? Чому? А слухати? Чи виникали думки або коментарі під час слухання?

Тренувати слухання — надважливо. Коли ми чуємо, то даємо простір для особи, з якою спілкуємось. Й іноді лише вислухати — достатньо. Слухати — основне завдання вчителя в роботі з дітьми, і не просто слухати, а чути.

У процесі слухання дуже важливо вгамувати в собі потребу щось відповідати, коментувати, радити або шукати відповіді. Усередині вас має бути тиша, бо це простір для іншої людини, якого, можливо, саме зараз вона потребує.

5.4. Простір для обговорення спільного

Часто чую на зустрічах зі школами, що дві години роботи в коучингу важливі для вчителів, щоб побути разом, обговорити щось значуще, не завжди те, що стосується шкільного процесу. Цей простір важливий для них як особистостей: бо не навчання дітей є головною метою — у фокусі стан учителів, їхні думки, погляди, вони самі.

Моя порада — влаштовуйте регулярно такі простори для колег. Так, це додаткові години, які не впливають напряму на вирішення питань, але цей час працює на довіру в колективі, на те, щоб кожен побачив іншого, щоб кожному було місце. Ви можете разом робити вправи, описані в цих матеріалах, або обговорювати важливі теми.

Теми для обговорення:

- ▶ Цінності школи
- ▶ Стан кожного вчителя — енергетичний, емоційний, екзистенційний
- ▶ Сенс освіти. Чому освіта важлива?
- ▶ Соціальна роль освіти. Як вона змінилась? Як ви відчуваєте ці зміни?
- ▶ Атмосфера в школі. Як ви її відчуваєте?
- ▶ Зміни в школі порівняно з останнім роком
- ▶ Рефлексія року або половини року
- ▶ Цілі на рік
- ▶ Демократія в школі. Де вона є, як проявляється?

Практика.

Одна з практик спільного вирішення питань — протокол консультування з колегами (peers consultancy protocol).

1. Особа, яка потребує поради, готує стислий опис проблеми на п'ять-сім хвилин. Важливо описати суть.
2. Коло уточнювальних запитань (5 хв) — присутні по черзі ставлять уточнювальні запитання, щоб прояснити суть.
3. Коло глибоких запитань (5 хв) — запитання, що поглиблюють тему й допомагають подивитись під іншим кутом на проблему або побачити те, що доповідач не побачив. Важливо: це мають бути не пропозиції, а щирі запитання, мета яких — отримати відповідь, якої запитувач не знає.
4. Дискусія (15 хв). Команда має змогу подумати над можливими рішеннями й запропонувати їх доповідачу. Важливо: не критикуємо пропозицій, можемо зазначити ризики.
5. Доповідач вибирає відповіді, які вважає найбільш робочими, й оголошує, що саме планує зробити (5 хв).
6. Коло подяки (3 хв) — доповідач дякує команді за допомогу, зазначаючи, що для нього було найсуттєвішим. Команда дякує одне одному й доповідачу за вміння слухати та якісну спільну роботу.

Запам'ятайте: на стосунки у вашому колективі також треба витратити час. Це може бути спільне навчання, обговорення, теревені, прогулянки, події або свята. Але це те, що робить ваші стосунки теплішими й підвищує рівень довіри, що може стати допоміжним, коли вам важко.

Висновки

Майже за рік проєкту ми розглянули й занурилися у дуже багато тем. Довелось дещо трансформувати план, оскільки багато питань, що виникали в шкіл на початку роботи з українськими дітьми, було знято або вирішено, процеси налагодилися й постали нові питання. Тож ми намагалися бути якомога кориснішими й відповідати на поточні запити.

Метою проєкту було допомогти командам працювати з великою кількістю дітей-біженців. Більшість із того, що ми розглядали, стосується також роботи з дітьми з особливими потребами. Знання про безпечний простір, виявлення потреб і мотивацій дитини, побудову спеціального плану, тісний контакт з батьками можна також застосувати в роботі з інклюзивними дітьми. В рамках проєкту вчителі й працівники школи завдяки порадам і вправам навчилися бути уважнішими до себе й піклуватися про свій стан.

Відгуки шкіл-учасниць

Школа Гравітас

«Проєкт розпочався з поверхневого ознайомлення з проблемами, що виникають у школі. Потім ми розглядали стосунки та їх вибудовування, йшлося про більш глибоку трансформацію учасників. Перед кожною сесією було лячно, що треба буде щось робити, але цей простір був для нас важливий. Цінно було зупинитись і роздивитись навколо, розібратись, що відбувається».

Кауно Мартіно мозвідо прогімназія

«Радію за себе й команду, що взяли участь, бо зараз почуваюсь більш упевнено й розслаблено. Це був дуже корисний досвід. Ця війна не подія в книжці. Йдеться про справжніх людей і справжнє горе. Ми вчилися бути поряд з ними, дивитись, відчувати іншу культуру й бачити кожну ситуацію з різних боків. Це дуже допомагало в роботі з дітьми й прийнятті рішень. Дуже корисний проєкт».

Кауно залькально прогімназія

«Були вражені форматом — тим, що може бути інше навчання. Коли треба не просто поглинати інформацію та пробувати щось робити, а є час для нас, коли ми важливі, коли почуваємось розслаблено й водночас зібрано. Сподобалось багато нових практик. Почали медитувати. Проєкт сприяв глибинним змінам у кожному з нас. У дуже теплом колі ми з колегами спілкувались про важливе. Ми стали ближче, почали краще розуміти одне одного, змінилися ізсередини».

Вілніус тайкос прогімназія

«Дуже сподобались практики, що були в проєкті. Мали змогу подумати, заглибитись, зрозуміти, що важливо — для себе особисто й у команді з колегами. Цей час був для того, щоб краще зрозуміти одне одного й знайти спільні рішення. Дуже вдячні за проєкт і за час для нас, для наших завдань. Це був дуже корисний проєкт для нас».

Я особисто, як координаторка проєкту, не втомлююсь дякувати Вайві Жускіне, яка стала його берегинєю та сприяла втіленню.